

KONUK EDİTÖRDEN SPECIAL EDITOR / GASTREDAKTEUR

Tarih kitapları genellikle padişahların isimleri, bu padişahların yaptığı savaşlar ve gerçekleştirdikleri fetihlerle doludur. Edebiyat kitapları, ediplerin isimlerini ve bu şahısların eserleriyle süslenmiştir. Teoloji kitapları ise inanç liderlerinin isimleri ile zenginleştirilmiştir. Ancak tarihte, siyaset meydanında çevikliği ile çevgan topunu rakiplerden alabilen, edebiyat alanında söz sanatlarıyla sınırları ve asırları aşabilen ve inançsal boyutu ile yüz yıllar boyunca insanların gönüllerini fethedebilen bir kişinin tüm bu özellikleri bir arada taşıdığına rastlamak nadirdir.

Kadim bir dergâhın varisi, yüce bir soyun evladı, yüz binlerce gönülden bağlı talibin mürşidi ve ilk Kızılbaş Devleti'nin kurucusu olan Şah İsmail'in hayatı, kısa sürmesine rağmen tarihte derin izler bırakmıştır. Çocukluğu sürgünlerle geçmiş ve bu esnada inancın temellerini, Arapça ve Farsça dillerini, savaş stratejilerini ve devlet yönetimini öğrenmiştir. Genç yaşta bir devlet kurmuş, dinî yazılar oluşturmuş ve mensubu olduğu inanç sistemini düzenli bir yapıya kavuşturmuştur. Erken yaşta Hakk'a yürüse de beş asırdır insanların zihinlerinden ve kalplerinden hiç silinmemiştir.

Şah İsmail Hatayi, iki asırlık geçmişi olan Erdebil Dergâhı'nın taliplerini bir araya getirerek tarihte ilk uzun soluklu Alevi devletinin temellerini atmıştır. Dönemin kroniklerinde çoğu zaman *Kızılbaş Devleti* olarak anılan bu devlet, iki buçuk asırlık ömrüyle itikadî, ekonomik, etnik ve sosyokültürel açıdan günümüze kadar süren derin etkileriyle bir devlet olmuştur.

İtikadî açıdan, devletin kuruluşunda esas rolü oynayan Türkmen-Kızılbaşların inanç sistemi, devletin resmî mezhebi seçilerek hâkimiyet alanında yayılmış ve günümüze kadar gerek bugünkü İran'ın sınırları içinde gerekse Erdebil Dergâhı'nın etki alanındaki Anadolu, Irak ve Suriye'de varlığını devam ettirmiştir.

Şah İsmail Hatayi, Türk edebiyatının hiç kuşkusuz en mümtaz şahsiyetlerindedir. Türkçenin derinliklerine hâkimiyetin yanı sıra çocuklukta Lahican'da öğrendiği Farsça ve Arapça dillerinde de güzide şiirler yazmıştır. Bu dillere hakimiyeti öyle kuvvetlidir ki Kur'an ayetlerine bile kafiyeli dizeler yazmış ve ayetleri sade ve anlaşılır bir şekilde açıklamıştır.

Alevi-Bektaşî zümreler nezdinde Hatayî'nin edebî kişiliği, onun sadece şair olmasıyla değil, tıpkı Alevi ulu ozanları gibi, kalbî ve imanî coşkusu ve vecdî ile en derin insani ve ahlaki değerleri samimi ve basit bir dil ile ifade etmesiyle önem taşımaktadır. Bu samimiyet, yüzlerce yıl boyunca Alevi-Bektaşî toplulukları tarafından Hatayî'nin kendi ulu ozanları olarak kabul edilmesine ve onun deyiş ile nefeslerinin en içten anlarda ve en pak ortamlarında yani cemevleri ve cem ibadetlerinde, Hak ile Hak olmak için seslendirilmesine imkân vermiştir. Bu sebepten Şah İsmail Hatayî, Alevilerin ulu ozanlarından biri ve mürşid-i kâmilleri olmuştur.

Şah İsmail, Aleviliğin felsefesini herkesten daha ciddi ve derin bir şekilde etkilemiştir. Öyle ki Hatayî'nin felsefesini anlamadan Alevi tasavvufunun, dolayısıyla Aleviliğin ruhunu anlamak mümkün değildir. Onun hayat felsefesi, birçok insanın etik ve ahlaki yönünü şekillendirmiş, kitleleri dönüştürmüştür. Şah İsmail Hatayî'nin kültürel mirası halk bilincinde derin izler bırakmış ve bu izler, yüzyıllar boyunca dilden dile, gönülden gönüle, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu bağlamda, onun kültürel mirası, sadece tarihsel bir olgu değil, aynı zamanda yaşayan bir gelenektir. Bu gelenek, cemevlerinden modern akademik çalışmalara geniş bir yelpazede yaşatılmakta ve yeniden üretilmektedir.

Başta Alevilik-Bektaşîlik araştırmaları olmak üzere, Şah İsmail Hatayî'nin ve genel anlamda Alevilik-Bektaşîliğin mirasının zenginliğinin ortaya çıkarılması hedefinin bir neticesi olarak vücut bulan bu özel dosya, Hatayî'nin siyasi, edebî ve inançsal kişiliğini akademik çalışmalar çerçevesinde ele almak amacıyla Şah İsmail Hatayî'ye hasredilmiştir.

Doç. Dr. İlgar BAHARLU